

Aan: Bestuur PME,
CC: Deelnemersraad PME, Bestuur MNServices, Ondernemingsraad MNServices
onderwerp: twijfels aan de juistheid van het beleid

Utrecht, 11 juli 2013

Betreft: vragen n.a.v. twijfel aan juistheid van het beleid inzake enkele aspecten

Geachte bestuursleden,

de financiële situatie van PME is zorgwekkend. Niet alleen heeft de dekkingsgraad lange tijd onder de 100 % gestaan, ook heeft het herstelplan geen soelaas gebracht, zelfs niet na het door minister Donner verleende uitstel. In 2013 heeft PME de pensioenen moeten korten, en waarschijnlijk moet dit nogmaals in 2014. Herstelplan en jaarverslagen tonen dat in de komende jaren daarna ook maar weinig aanleiding is om indexatie te verwachten. Deze realiteit staat in schril contrast met de ambitie van PME om geïndexeerde pensioenen te verzorgen, en tevens in schril contrast met de situatie bij sommige andere pensioenfondsen.

AVV heeft derhalve gegronde reden ernstig te twijfelen aan de juistheid van het door PME in de afgelopen jaren gevoerde beleid. Om genoemde twijfels weg te nemen verzoekt AVV u de onderstaande vragen te beantwoorden. Gaarne ontvangt AVV de antwoorden van PME binnen zes weken.

De twijfels richten zich met name op de mate van consistentie van de indexatieambitie: is er consistentie tussen ambitie, financiering en realisatie? Volgens wet- en regelgeving dient er consistentie te zijn tussen deze drie onderdelen. Onderstaand gaan wij in op deze drie onderdelen, alsmede op de risico's dat de ambitie niet gerealiseerd kan worden, voor zover die voortkomen uit het al dan niet afdekken van het renterisico. Tevens gaan wij in op de communicatie terzake, en de consequenties voor de evenwichtige belangenafweging.

1 De ambitie

2 De financiering van de ambitie

3 De realisatie van de ambitie

4 De voornaamste risico's verbonden aan realisatie van de ambitie

5 Communicatie over de situatie en evenwichtige belangenafweging

6 Vragen naar aanleiding van het beleid van PME in de periode 2006-2013

Allereerst geven we een overzicht van het verloop van de dekkingsgraad van PME.

Jaartal	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ¹
Dekkingsgraad	116%	123%	128%	135%	88%	99%	96%	91%	99%

Tabel Verloop dekkingsgraad PME²

1 De ambitie

PME verwoordt de ambitie als volgt³: '*indexatie met de cao-stijging voor de actieven en met de prijsstijging voor de niet-actieven.*' PME wil zelfs bij dekkingsgraden tussen 80 % en 90 % nog gedeeltelijk indexeren⁴. PME prijst de

1 Inclusief de in 2013 gerealiseerde korting. Voor verlaging was de dekkingsgraad 94 %.

2 Jaarverslagen PME 2004, p. 20 & 35; 2005 p. 7; 2006 p. 9; 2007, p. 32; 2012, p. 4.

3 Jaarverslag PME 2005, p. 18.

4 Jaarverslag PME 2005, p. 18. Zie ook Jaarverslag PME 2007, p. 20.

eigen indexatie-ambitie aan⁵: *'mét uitzicht op indexatie op grond van de bepalingen in de PME-basisregeling.'* De indeling van deze ambitie in de indexatie matrix⁶ is toeslag-categorie D: voorwaardelijke toeslagverlening gekoppeld aan een ex-ante bepaalde maatstaf. Dit wordt ook bevestigd door het Reglement⁷: *'Op de pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt jaarlijks toeslag verleend van maximaal de stijging van de Prijs- of Loonindex.'* Feitelijk ligt de ambitie van PME hoger. In het jaarverslag van 2008 is sprake van herstelindexatie⁸: *'Boven op deze inflatiecorrectie werd 1% extra aan in het verleden gemiste indexatie gegeven.'* Kennelijk heeft PME de ambitie om gemiste indexatie in latere jaren alsnog te verlenen.

2 De financiering van de ambitie

Artikel 137 van de Pensioenwet beschrijft de mogelijkheden voor de financiering van de voorwaardelijke toeslagverlening. PME⁹ stelt dat er voor de voorwaardelijke toeslagverlening geen premie wordt betaald en geen reserve wordt gevormd, zodat deze voorwaardelijke toeslag volledig uit de overrendementen moet worden gefinancierd. (Zie hiervoor de bijlage.) Dat wil zeggen dat de nadere specificatie van de indeling in de toeslagmatrix luidt: D1.

Onderstaande tabel geeft een aantal premies weer. Ten eerste de feitelijk in rekening gebrachte premie. Ten tweede de ongedempte kostprijs dekkende premie zoals PME die vermeldt in het jaarverslag. Ten derde de zuivere kostprijs dekkende premie waarbij de voorwaardelijke indexatie-ambitie met de prijsinflatie daadwerkelijk uit de premie wordt gefinancierd.

	Feitelijk geïnd	Ongedempt kostendekkende premie	Zuivere kostendekkende premie inclusief voorwaardelijke indexatie (raming)
2008	678	532	731
2009	718	770	1.198
2010	714	666	926
2011	755	836	1.229
2012	908	1.015	1.500
Totaal	3.773	3.819	5.585

Tabel Premies bij PME (x € duizend)¹⁰

De derde en vierde kolom zijn nog exclusief herstelopslagen. Het totaal van de geïnde premie over de afgelopen 5 jaar is minder dan de ongedempte kostendekkende premie, en zelfs € 1,8 miljard minder dan de kostendekkende premie inclusief voorwaardelijke indexatie. AVV merkt op dat zelfs deze ongedempte kostprijs dekkende premie (inclusief prijsinflatie) in feite nog niet de gehele indexatie-ambitie van PME incorporeert, althans indien PME nog steeds de in 2008 gebleken ambitie heeft om gemiste en geregistreerde indexatie in te halen. Om te voorkomen dat deze ambitie loos is dient de premie logischerwijs een toeslag voor de herstelindexatie te bevatten.

Er zijn ook pensioenfondsen zijn, zoals Robeco Pensioenfonds, die er wel voor kiezen om de zuivere (ongedempte) kostprijsdekkende premie (inclusief indexatie) in rekening te brengen, vanuit het inzicht dat de toezegging plus de indexatie-ambitie alleen op een verantwoorde wijze gefinancierd kan worden indien deze premie in rekening gebracht wordt.

5 Jaarverslag PME 2008, p. 24.

6 Bijlage 1a van de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling.

7 Pensioenreglement PME, artikel V.1 Voorwaarden voor indexatie.

8 Jaarverslag PME 2008, p. 24.

9 Uitvoeringsreglement PME, p. 17.

10 Jaarverslag PME 2008, p. 60,

	PME	Robeco Pensioenfonds
Franchise	€ 15.275,00	€ 15.206,00
Opbouwpercentage	2,20%	2 % of 2,25 %
Maximaal DB-plafond	€ 66.306,00	€ 75.010,00
Indexatie-ambitie	100 % plus herstelindexatie	90%
Dekkingsgraad (ultimo 2011)	91%	108%
Premie (als percentage vd pensioengrondslag)	23%	35%

Tabel Karakteristieken van twee middelloonregelingen (2011)

De pensioenregelingen van PME¹¹ en Robeco Pensioenfonds¹² worden hier met elkaar vergeleken. Beide hebben een middelloonregeling met een voorwaardelijke indexatie. De opbouw bij PME is deels hoger: 2,2 % versus 2,0 % (2,25 % voor een deel van het langer zittende personeel). De franchises zijn nagenoeg gelijk. De indexatie-ambitie bij PME ligt beduidend hoger. De dekkingsgraad bij PME daarentegen was stukken lager: 91 % versus 108 %; de premie bij PME moet meer bijdragen aan het herstel.

Men zou verwachten dat in een dergelijke situatie de premie bij PME veel hoger ligt. Er moet immers een beter pensioen opgebouwd worden¹³ terwijl de situatie van het fonds veel slechter is. De realiteit is echter een totaal andere. Robeco Pensioenfonds vraagt een (kostendekkende) premie van 35 %, tegen een (niet-kostendekkende) premie van 23 % bij PME. Dit is nog niet alles: Robeco Pensioenfonds meldt, dat bij ongewijzigde regeling de kostendekkende premie in 2012 stijgt tot 48 %. Ruim tweemaal zo hoog als wat PME vraagt.

Robeco Pensioenfonds meldt zelf over deze premies: *'Premies die wel nodig zijn om, gegeven de lage dekkingsgraad, de indexatie ambitie redelijkerwijs wel te kunnen halen.'* Als bij de minder riante regeling van het in een veel betere staat verkerende Robeco Pensioenfonds, een premie van 48 % nodig is om een lagere indexatie-ambitie van 90 % redelijkerwijs te kunnen halen, wat zegt dat dan over de haalbaarheid van de indexatie-ambitie van PME? PME kan wel stellen dat het de indexatie uit de overrendementen wil financieren, maar de vraag is wanneer het veilig is om die overrendementen uit te delen zonder dat dit ten koste gaat van jongere generaties.

3 Realisatie van de ambitie

Onderstaande tabel toont de realisatie van de ambitie.

11 Jaarverslag PME 2011, pagina's 8 en 120.

12 Jaarverslag Robeco Pensioenfonds 2011, pagina's 7, 19 en 20.

13 Weliswaar heeft Robeco Pensioenfonds een hoger maximaal DB-salaris dan PME (en dus een hogere pensioengrondslag), maar dit maakt niet uit voor de premie als percentage van diezelfde grondslag.

Jaartal	Cao-loonstijging	% van volledige indexatie	Opgebouwde aanspraken		Inflatie	Ingegane pensioenen	
			Indexatie ¹⁴	Cumulatieve achterstand (berekening)		Indexatie	Cumulatieve achterstand (berekening)
1998	2,25%	100%	n.v.t.	n.v.t.	2,00%	2,00%	0,00%
1999	3,25%	100%	n.v.t.	n.v.t.	1,75%	1,75%	0,00%
2000	2,75%	100%	n.v.t.	n.v.t.	1,50%	1,50%	0,00%
2001	5,36%	100%	n.v.t.	n.v.t.	2,35%	2,35%	0,00%
2002	3,45%	80%	n.v.t.	n.v.t.	3,75%	3,00%	0,75%
2003	0,00%	80%	0,00%	0,00%	3,38%	2,70%	1,43%
2004	3,25%	60%	1,95%	1,30%	1,98%	1,19%	2,22%
2005	2,75%	60%	1,65%	2,40%	0,65%	0,39%	2,48%
2006	1,76%	80%	1,41%	2,75%	1,38%	1,10%	2,76%
2007	0,00%	100%	0,00%	2,75%	1,72%	1,72%	2,76%
2008 ¹⁵	4,29%	100%	5,54%	1,50%	1,29%	2,29%	1,76%
2009	3,01%	0%	0,00%	4,51%	2,95%	0,00%	4,71%
2010	1,76%	0%	0,00%	6,27%	-0,10%	0,00%	4,61%
2011	1,15%	0%	0,00%	7,42%	1,38%	0,00%	5,99%
2012	2,16%	0%	0,00%	9,58%	2,42%	0,00%	8,41%
2013			-5,10%			-5,10%	

Tabel Indexatiepercentages¹⁶

De tabel is vrijwel integraal overgenomen uit het Jaarverslag 2012. De kolommen 'cumulatieve achterstand' zijn berekend als verschil van de indexatie en de relevante ambitie. Kortweg kan men stellen, dat er tot en met 2008 vrijwel volledige indexatie plaatsvond, en vanaf 2009 geen indexatie of zelfs korting.

4 De voornaamste risico's verbonden aan realisatie van de ambitie

PME schrijft in 2004¹⁷: 'Om het vereist rendement stabiel te houden zou het fonds de rentegevoeligheid moeten verminderen.' In 2006 neemt PME het besluit om het renterisico aanmerkelijk te verlagen¹⁸: 'In 2006 is de rentegevoeligheid van het fonds strategisch verder verlaagd met 25 % tot een afdekkingsniveau van 75 %. Dit betekent dat het effect van een renteverandering voor het fonds met drie kwart is verlaagd.'

In 2008 komt PME tot de volgende conclusie: 'Het in de ABTN opgenomen beleidskader is buiten werking gezet. De in dit beleidskader opgenomen richtlijnen voor premie, indexatie en beleggingsbeleid zijn vooral opgesteld voor een situatie waarin de dekkingsgraad van het fonds zich (ruim) boven de 105% bevindt en zijn in de huidige situatie niet langer passend.' PME stelt hier dat het fonds totaal onvoorbereid is op slechte scenario's. In 2010 verhoogt PME het renterisico weer¹⁹: 'Om de ontwikkeling van de dekkingsgraad stabiel te maken, heeft het fonds de rentegevoeligheid in de periode 2004 - 2009 in toenemende mate verminderd. De rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen was eind 2009 voor 75% afgedekt, begin 2010 is dit niveau teruggebracht tot circa 65%,

14 Tot 2003 kende PME een eindloonregeling. Indexatie van de aanspraken was dus niet van toepassing.

15 In 2008 is er naast de volledige indexatie een gedeeltelijke inhaalindexatie opgenomen in de verhogingen van 1,25% voor actieven en 1% voor ex-deelnemers en gepensioneerden.

16 Jaarverslag PME 2012, p. 43.

17 Jaarverslag PME 2004, p. 42.

18 Jaarverslag PME 2006, p. 59.

19 Jaarverslag PME 2010, p. 46.

als gemeld met name om de leverage in de portefeuille te verminderen.' In 2012 verhoogt PME het risico nog meer²⁰: 'Het bestuur van PME heeft begin en midden 2012 het renteafdekpercentage op basis van marktwaarde in twee stappen teruggebracht van 65% naar 47,5%.' In 2012 schommelt de dekkingsgraad tussen 91 % en 99 %. Staatssecretaris Klijnsma reageert op Kamervragen inzake het verminderen van de afdekking van risico's²¹: 'Indien een fonds een dekkings- of reservetekort heeft, mag het fonds het risicoprofiel niet vergroten.' In onderstaande tabellen staan de relevante durations en de daarvan afgeleide mate van afdekking van het renterisico.

	Duration verplichtingen	Duration beleggingen	Resulterende rentehedge
2008	15,5	12,7	82,0%
2009	14,7	10,8	73,5%
2010	16,2	9,7	59,9%
2011	17,4	11,7	67,2%
2012	17,3	9,3	53,8%

Tabel Duration van de verplichtingen en de beleggingen, percentage afdekking renterisico²²

We zien dat PME in 2009 begonnen is het renterisico aanmerkelijk te verhogen.

PME rekent met een verwacht rendement²³ van 5,8 %. In 2009 rekent PME met een verwacht rendement van 6,4 % per jaar²⁴. Ook hieruit blijkt dat PME niet is voorbereid op slechte scenario's.

5 Communicatie over de situatie en evenwichtige belangenafweging

In 2009 bericht PME als volgt over de situatie²⁵: 'Gedurende de beoordeling van het herstelplan door DNB is een discussie tussen het fonds en DNB ontstaan over de uitgangspunten waarmee in het herstelplan werd gerekend. (...) De gesprekken met DNB hebben uiteindelijk geleid tot een lagere waardering van de VGMI-portefeuille per ultimo 2008, als uitgangssituatie waarmee gerekend wordt in het herstelplan. De omvang van dit te herwaarderen deel van de portefeuille betekende dat de dekkingsgraad per ultimo 2008 voor het herstelplan naar beneden moest worden bijgesteld, van 88% naar 86%. De neerwaartse bijstelling leidde ertoe dat PME in het herstelplan een scenario voor een kortingsmaatregel moest opnemen.' PME stelt hier duidelijk dat de verplichting tot het opnemen van een kortingsmaatregel enkel het gevolg is van een gesprek met DNB over de waardering van een deel van de portefeuille. Geen woord over de financiering van de ambitie op basis van verwachte rendementen en het blijven indexeren zonder financiering daarvoor.

Op de vraag welke maatregelen PME heeft getroffen meldt PME het volgende²⁶: 'Een verhoging van de premie van 22% naar 23% van de pensioengrondslag gedurende de herstelperiode. Dit is de maximaal tussen CAO partijen afgesproken premie.' Het Pensioenreglement van PME stelt, dat de pensioenregeling het karakter van een uitkeringsovereenkomst heeft. Tevens stelt hetzelfde reglement, dat werkgevers alleen verplicht zijn de doorsneepremie te betalen. Bovendien brengt PME een brief uit aan zijn aangesloten werkgevers, waarin gesteld wordt dat PME de regeling kwalificeert als DC, althans voor de boekhouding. Hetzelfde wordt ook gesteld in het Jaarverslag²⁷: 'Ook is de premie beperkt tot een maximum van 25 procent van de pensioengrondslag. Werkgevers weten dus waar ze aan toe zijn. Na enige overredingskracht zijn ook de accountantskoepels tot die conclusie gekomen.' De AFM heeft dergelijke communicatie, waarbij voor werkgevers een DC-regeling wordt gesuggereerd, afgekeurd, in niet mis te verstane bewoordingen²⁸: 'Eerlijker over pensioen betekent wat mij betreft in de eerste

20 Jaarverslag PME 2012, p. 26.

21 Beantwoording Kamervragen van het lid Van Weyenberg, 18 maart 2013.

22 Jaarverslag PME 2008, p. 64; 2009, p. 60; 2010, 71, 2012, p. 79.

23 Evaluatie herstelplan PME, Ortec, 24 januari 2012.

24 Jaarverslag PME 2009, p. 35.

25 Jaarverslag PME 2009, p. 14.

26 Brief van PME aan Commissie SZW van Tweede Kamer, 7 oktober 2010.

27 Jaarverslag PME 2004, p. 40.

28 Speech van AFM, Eerlijk over pensioen, 14 januari 2013.

plaats het achterwege laten van halve waarheden. (...) Ik denk ook aan het voorbeeld waarin een pensioenuitvoerder een brochure voor werkgevers heeft waarin staat dat er een vaste premie geldt, en een brochure voor de werknemers bij die werkgevers, waarin een DB-regeling uiteen wordt gezet. Kan dit allebei waar zijn?' De vraag stellen is haar beantwoorden.

In 2009 stelt PME²⁹: 'De feitelijk geheven premie is lager dan de kostendekkende premie. Dit wordt veroorzaakt door de lage rente ultimo 2008 (3,55%).' PME presenteert het gegeven dat de geheven premie lager is dan de kostendekkende premie als ware het een geheel exogene ontwikkeling, waar PME geen invloed op heeft. Kennelijk ziet PME een bestuursbesluit om de premie op een bepaalde hoogte vast te stellen niet als mede-oorzaak van dit gegeven. Een en ander roept de vraag op of PME überhaupt wel zelfstandig de premiehoogte kan vaststellen. De Pensioenwet stelt duidelijk³⁰: 'Het pensioenfonds stelt een kostendekkende premie vast'. De Pensioenwet vermeldt niets over eventuele bevoegdheden van de CAO partners inzake vaststelling of maximering van de premie. In 2013 zijn de pensioenen gekort. Volgens de Pensioenwet kan dit alleen als alle andere middelen zijn uitgeput. Hieronder moet ook verstaan worden een eigen vaststelling van de premie, onafhankelijk van de meningen van CAO-partners.

In 2011 schrijft PME³¹: 'Was in 2010 de gestegen levensverwachting de belangrijkste oorzaak, in 2011 is de eurocrisis en de daarmee gepaard gaande lage rentestand de belangrijkste reden voor de daling van de dekkingsgraad.' Andere mogelijke redenen worden niet genoemd. In het bijzonder worden de besluiten om de premie te baseren op de gedempte kostendekkende premie niet genoemd. De indexatieambitie die gefinancierd moet worden uit overrendementen wordt niet genoemd. Ook het toekennen van herstelindexatie in 2008 wordt niet genoemd. Tenslotte wordt ook het vergroten van het renterisico in 2010 niet genoemd. Ook op andere gebieden presenteert PME de feiten alsof het er zelf geen enkele invloed op heeft gehad, en alsof PME zelf geen enkel probleem zou hebben met het verlenen van indexatie in de huidige situatie. Dit suggereert dat PME zelf niet van mening is dat de dekkingsgraad te laag is.

In reactie op Kamervragen van lid Van Weyenberg inzake het niet of onvolledig afdekken van het rente-risico, antwoordt Staatssecretaris Klijnsma³²: 'Het is aan de pensioenfondsbesturen om binnen de gestelde kaders en in goed overleg met alle belanghebbenden te komen tot een evenwichtige belangenafweging, waarbij rekening wordt gehouden met alle mogelijke scenario's.' Nergens geeft PME aan dat het de keus om het rente-risico niet af te dekken en de mogelijke gevolgen vooraf met alle belanghebbenden heeft afgestemd.

We hebben boven gezien dat de buffer van PME veel te laag is vastgesteld. Het beleid is gericht op minimumeisen. Er is jarenlang te weinig premie betaald om de toezegging en de indexatieambitie op een verantwoorde wijze te financieren. Er is meer risico genomen dan PME redelijkerwijs kon dragen, het risico is zelfs bewust vergroot. De buffer die nodig was om te beschermen tegen tegenvallers, is geleidelijk uitgeput door daaruit keer op keer indexaties (zelfs herstelindexatie!) te betalen.

Flip Klopper, nota bene voormalig directielid van DNB en diens voorloper PVK, vat de situatie kort samen³³: 'Dat de fondsen in deze penibele situatie zijn beland, wordt voor een deel veroorzaakt door een sterker dan verwachte stijging van de levensverwachting. Maar daarnaast is het een uitvloeisel van onvoldoende prudent beleid in het verleden. De wettelijke minimumeisen ten aanzien van hersteltermijnen en aan te houden buffers zijn, mede onder druk vanuit de sector zelf, te laag vastgesteld. Veel fondsen hebben hun beleid ook zo krap mogelijk op die minimumeisen ingericht, terwijl het aanhouden van een wat grotere veiligheidsmarge verstandiger was geweest. Er is jarenlang te weinig premie betaald om de toezegging plus indexatieambitie op een verantwoorde manier te financieren. Er is meer risico genomen dan de fondsen uit het oogpunt van eigen vermogen ('buffers') konden dragen. En diezelfde buffers, die nodig waren om de onvoorwaardelijke verplichtingen te beschermen tegen tegenvallers, zijn geleidelijk uitgeput door daaruit keer op keer indexaties te betalen.'

29 Jaarverslag PME 2009, p. 63.

30 Pensioenwet, artikel 128.

31 Jaarverslag PME 2011, p. 18.

32 Antwoorden op Kamervragen van het lid Van Weyenberg (D66), 18 maart 2013, 2013Z02760.

33 Het nominale versus het reële contract, F. Klopper, PBM nr 2, 2013, zie ook

http://www.pensioenbestuurenmanagement.nl/nieuws/item/het_nominale_versus_het_re_le_contract/30/628

Vragen naar aanleiding van twijfels over de juistheid van het gevoerde beleid

AVV heeft op grond van bovenstaande gegronde reden ernstig te twijfelen aan de juistheid van het door PME in de afgelopen jaren gevoerde beleid. Heeft PME niet te veel indexatie uitgedeeld, zeker gezien de afwezigheid van financiering? Heeft PME de oren niet teveel laten hangen naar de CAO-partners, die de regeling opstelden en tegelijkertijd een maximum premie vaststelden? Heeft PME überhaupt wel autonoom de premie kunnen vaststellen? Heeft PME niet, gedwongen door de maximum premiegrens, veel te veel risico genomen om de hoge ambitie waar te kunnen maken? Heeft PME niet ten onrechte de renteafdekking teruggebracht in een situatie van onderdekking? Heeft PME de deelnemers wel vooraf gepolst over het nemen van zulke risico's? Heeft PME de wettelijke eis van evenwichtige belangenbehartiging wel gerespecteerd? Heeft PME wel voldoende prudent beleid gevoerd? Om genoemde twijfels weg te nemen verzoekt AVV u de onderstaande vragen te beantwoorden. Gaarne ontvangt AVV de antwoorden van PME schriftelijk binnen zes weken.

1. Wat is de duration van de premiecomponent 'kosten pensioenopbouw' in de jaren 2004-2012?
2. PME heeft een reële ambitie. Desalniettemin communiceert PME een nominale dekkingsgraad (en niet de reële dekkingsraad) en bevat de premie in de jaren 2009-2013 geen of nauwelijks delen voor de indexatie. Die moet dus uit de overrendementen komen (of uit het rendement op de buffer, maar die is er nu niet). Als bekend³⁴ is de kans op indexatie hiermee uiterst gering. Wat is de reële dekkingsgraad van PME in de jaren 2004 tot heden?
3. In hoeverre draagt het niet publiceren van de reële dekkingsgraad bij aan de ambitie van PME om transparant te communiceren?
4. Wat is de reële dekkingsgraad van PME als de doorsneepremie zou worden afgeschaft en gecompenseerd als beschreven in het boek *Kosten en baten van collectieve pensioenstelsels*?
5. Kunt u een verdeling geven van de ongedempte kostendekkende premie naar onvoorwaardelijke componenten, solvabiliteitsopslag, uitvoeringskosten en voorwaardelijke componenten over de jaren 2004-2012, c.q. de boven gegeven tabel bevestigen?
6. Hoe verhoudt het (nagenoeg) ontbreken van een component voor indexatie in de kostendekkende premie zich tot de indexatie ambitie? En tot de ambitie van herstelindexatie?
7. In hoeverre is er bij PME sprake van een consistent geheel inzake ambitie en financiering?
8. Wat was precies de (reële en nominale) dekkingsgraad op de momenten waarop de besluit werden genomen om het rente-risico te vergroten? Was er alsdan sprake van een dekkings- of reservetekort?
9. Wat was het effect van de verhoging van het rente-risico op het totale risico-profiel?
10. In hoeverre heeft PME de risicobereidheid van de deelnemers getoetst in de periode 2004 tot heden? Wat zijn de uitkomsten van die onderzoeken?
11. De pensioenverplichtingen van PME zijn 'hard'. Het vermogen is volatiel, er is dus een grote onbalans tussen verplichtingen en vermogen. In hoeverre heeft PME gecommuniceerd dat er een grote onbalans was tussen pensioenverplichtingen en vermogen in de periode 2004 tot heden?
12. In hoeverre heeft PME gecommuniceerd dat door het gekozen beleid, waarbij langdurig werd geïndexeerd zonder dat hiervoor een adequate financiering aanwezig was, een grote kans bestaat op niet kunnen indexeren en zelfs op korten?
13. In hoeverre heeft PME bij de deelnemers getoetst of zij instemden met een veel risicovoller beleggingsbeleid dan overeenkomt met de toezegging, met de kans daarbij op forse kortingen?
14. In hoeverre heeft PME de wettelijke verplichte evenwichtige belangenbehartiging beleidsmatig vastgelegd en gekwantificeerd?
15. PME heeft de ambitie om herstelindexatie toe te passen. In 2008 heeft PME conform deze ambitie en in een zeer kortstondige opleving van de financiële markten een herstelindexatie gegeven. Sowieso vertoont het verloop van de indexatie een zeer onevenwichtig beeld: tot aan 2008 vrijwel volledige indexatie inclusief herstelindexatie, vanaf 2009 geen indexatie en zelfs kortingen. Noodzakelijke maatregelen worden

34 Zie bijvoorbeeld de artikelen Indexatie uit overrendement: een kat in de zak, R. van Gaalen, De actuaris, september 2008; Don't shoot the messenger, J. Snippe, Pensioen Bestuur en Management, 2005, nr 4; De polder geeft en de polder neemt: een speltheoretische analyse, Prof. dr J. van de Poel, in Vergezichten, 2005.

uitgesteld. Minister Donner³⁵ stelt dat de evenwichtige belangenbehartiging meer en meer in de knel komt door uitstel van maatregelen. In hoeverre draagt het toepassen van herstelindexatie in 2008 bij aan het realiseren van een langdurig evenwichtige belangenbehartiging over de generaties?

16. Is PME van mening, dat het innen van een premie, die gebaseerd is op verwachte rendementen, wel of geen mede-oorzaak is van de ontstane situatie? Zo ja, waarom wordt deze reden dan niet genoemd in het Jaarverslag 2011 (p. 18) en op andere plekken waar het ontstaan van de huidige toestand van PME wordt beschreven? Zo nee, hoe verklaart PME dat andere fondsen (men denke bv aan het Robeco Pensioenfonds), die wel een kostendekkende premie hebben geïnd, er aanzienlijk beter voorstaan?
17. Is PME van mening, dat een beleid gebaseerd op de verwachtingen van een stijgende rente een mede-oorzaak is van de ontstane situatie? Zo ja, waarom wordt deze reden dan niet genoemd in het Jaarverslag 2011 (p. 18) en op andere plekken waar het ontstaan van de huidige toestand van PME wordt beschreven? Zo nee, hoe verklaart PME dat andere fondsen, die expliciet de gevaren van dalende rente hebben onderkend (men denke bv aan het Rabo Pensioenfonds), er aanzienlijk beter voorstaan?
18. In hoeverre is PME van mening dat het vergroten van het renterisico in 2010 en wederom in 2012 heeft bijgedragen aan de ontstane situatie? Zo ja, waarom wordt deze reden dan niet genoemd in het Jaarverslag 2011 (p. 18) en op andere plekken waar het ontstaan van de huidige toestand van PME wordt beschreven? Zo nee, hoe verklaart PME dat andere fondsen, die ervoor gekozen hebben de rente-risico's grotendeels af te dekken (men denke bv aan het Rabo Pensioenfonds), er aanzienlijk beter voorstaan?
19. Is PME van mening, dat het toekennen van herstelindexatie in 2008 heeft bijgedragen aan de ontstane situatie? Zo ja, waarom wordt deze reden dan niet genoemd in het Jaarverslag 2011 (p. 18) en op andere plekken waar het ontstaan van de huidige toestand van PME wordt beschreven?
20. In hoeverre is PME van mening, dat het zelfstandig de premie vaststelt conform artikel 128 Pensioenwet, nu vaststaat dat CAO partners bij voorbaat een maximale premie hebben vastgesteld, en PME dit gegeven kennelijk accepteert? In hoeverre sluit de keus van CAO partners al uit dat het bestuur van PME zelfstandig besluit om de te heffen premie te berekenen op basis van de marktrente? In hoeverre is deze vaststelling door Cao partners van invloed geweest op de keus van PME om de premie te berekenen op basis van verwachte rendementen in plaats van op basis van markt rente?
21. In hoeverre zijn alle middelen uitgeput alvorens PME heeft besloten over te gaan tot korten? In hoeverre heeft PME overwogen de voornoemde 'maximale premie' te verhogen?
22. Wat is voor een gemiddelde theoretische PME deelnemer ('maatman', 40 jaar actief deelnemer geweest) die nu 65 is de totale door deze deelnemer betaalde pensioenpremie (werkgevers- en werknemersdeel). En wat de totale premie inclusief VUT-premie? Aannemend dat deze persoon gebruik heeft gemaakt van de VUT.
23. Wat is voor deze deelnemer de totale tot leeftijd 65 ontvangen baten? En hoe hoog zullen die zijn indien deze deelnemer een -voor zijn leeftijdscohort gemiddelde levensverwachting heeft- tot aan levenseinde? In de twee gevallen volledige indexatie en geheel geen indexatie na 65.
24. Dezelfde vraag voor een deelnemer die nu 30 is (met de alsdan geldende AOW leeftijd in plaats van 65, aannemend dat de pensioenleeftijd gelijk is aan de AOW leeftijd).
25. Wat zijn de vooruitzichten voor de beide boven beschreven standaard deelnemers indien de rente de komende 20 jaar op het huidige niveau blijft. Wat als die nog een 1 % zakt en daar de komende 20 jaar blijft? Wat is de Value at Risk binnen 1 jaar?
26. Wat zijn de resultaten uit de scenario-berekeningen in de 5 % slechtste scenario's? Hoe zien die scenario's eruit? Wat zijn de betrouwbaarheidsintervallen?
27. Welke scenario's met lage rentes heeft PME gehanteerd?
28. Heeft PME scenario's met langdurig lage rente doorgerekend en door externen laten checken?
29. In hoeverre deelt u de constatering van voormalig DNB directielid Klopper? In hoeverre zijn zijn conclusies van toepassing op het beleid van PME? In hoeverre is het beleid van PME onvoldoende prudent geweest in de periode 2004-2012?

Hoogachtend,

35 Evaluatie herstelplan pensioenfondsen, brief van SZW aan Tweede Kamer, 17 augustus 2010.

Martin Pikaart
voorzitter AVV

Bijlage: Inzake premieberekening

kvk nummer 34233571
sns bank 92 93 81 602

postbus 607
3500 ap utrecht
www.avv.nu

ALTERNATIEF VOOR VAKBOND

Bijlage Inzake premieberekening

Pensioenfondsen zijn verplicht een kostendekkende premie in rekening te brengen. Althans, sinds de invoering van het FTK. De kostprijs hangt natuurlijk af van de toezegging.

Die toezegging kan nominaal zijn of reëel (dwz met indexatie). Indien de toezegging reëel is, is de indexatieambitie van belang. Doorgaans richt deze zich naar de prijsinflatie, maar ook (doorgaans hogere) looninflatie wordt wel gebruikt. Daarnaast zijn varianten mogelijk, bv 90 % van de verwachte prijsinflatie. Tenslotte kan er bovenop deze indexatieambitie nog de ambitie zijn om eventuele opgelopen indexatie-achterstanden in te halen.

Indien de toezegging nominaal is, is deze onvoorwaardelijk en dient een buffer aangehouden te worden. Indien ook de indexatie-toezegging onvoorwaardelijk is, dient daarvoor ook een buffer aangehouden te worden.

Opmerking: er wordt wel beweerd, dat disconteren van de (reële) ambitie met de reële rente betekent dat de indexatie als onvoorwaardelijk wordt beschouwd. Dit is incorrect. Indien de indexatie-toezegging als onvoorwaardelijk wordt beschouwd, dient er bovenop de (met de reële rente gediscoteerde) premie een extra opslag voor een buffer in rekening gebracht te worden.

Opmerking: er wordt ook wel beweerd, dat de indexatie altijd al afhankelijk is geweest van het overrendement. Hierbij past de volgende waarschuwing: ten tijde van de 4%-rekenmethodiek, lag de rente lange tijd ver boven de 4 %. Dat wil zeggen dat een pensioenfonds bijvoorbeeld veilig geachte staatsobligaties kon aanschaffen die 7 % rendement opleverden. Het fonds beschouwde dan het verschil tussen 7 % en 4 % als overrendement waarmee het de indexatie kon bekostigen. In deze situatie kon het overrendement dus vooraf veilig gesteld worden. Een geheel andere situatie ontstaat, als men de indexatie wil financieren uit overrendementen ten opzichte van de marktrente, die afhankelijk zijn van volatiele beleggingswinsten, in plaats van ten opzichte van een vaste rente (die bovendien onder de marktrente ligt). Dat is in wezen geen indexatie, maar eerder een soort collectieve winstdeling.

De manier om de kostprijs dekkende premie te berekenen, is als volgt.

- Nominale toezegging. De kostprijsdekkende premie wordt berekend met behulp van de nominale marktrente.
- Reële toezegging. De kostprijsdekkende premie wordt berekend met behulp van de nominale marktrente minus de prijsinflatie³⁶.

Door een dergelijke premie te betalen, voldoet de werkgever aan de minimale inspanningsverplichting om het pensioenfonds in staat te stellen aan de toezegging te voldoen. Het pensioenfonds wordt dan geachte in staat te zijn gesteld de bij de toezegging behorende vermogenstitels aan te schaffen.

Door het betalen van deze premie, kan de werkgever een nominale of reële toezegging doen. Deze is dan nog niet onvoorwaardelijk, daarvoor zitten er nog teveel risico's in. Risico's van rentes, van staatsfaillissementen, van valuta's, interne risico's, tegenpartijrisico's etc. Indien de werkgever een onvoorwaardelijke toezegging wil doen, dan dient er uiteraard nog een buffer aangelegd te worden.

Wat houdt dit in voor PME. De regelingen die PME uitvoert behelzen een reële ambitie; de indexatie-ambitie is om te indexeren met de looninflatie. Dan moet dus de premie berekend worden met de nominale marktrente minus de verwachte looninflatie van minimaal 2 %³⁷.

Eigenlijk is de ambitie (in de regelingen) van PME hoger. PME wil ook gemiste indexatie herstellen. Dat wil zeggen dat er bovenop de 100 % reële dekkingsgraad een buffer aangehouden dient te worden.

In bovenstaande uitleg is de premie derhalve kostendekkend voor de indexatie van het betreffende nog op te bouwen pensioen.

Er zit geen component bij voor indexatie van de pensioenen van gepensioneerden. Indien de indexatie van de pensioenen van gepensioneerden (en/of slapers) ook uit de premie moet komen, moet er bovenop de reeds gemelde

36 De zuivere kostendekkende premies getoond in de tabel zijn ramingen afgeleid van componenten van de ongedempte kostendekkende premie, uitgaande van 2% 'breakeven inflation' tussen nominale en reële marktrente en een rentegevoeligheidsfactor/duration van ca 30.

37 Dat wil zeggen dat de premie gediscoteerd wordt met de reële marktrente. Hierbij dient men in het achterhoofd te houden, dat de eigenlijke ambitie de looninflatie betreft, die doorgaans hoger ligt. Tevens ambieert PME een herstelindexatie.

componenten ook nog een component bij voor de indexatie van de gepensioneerden.

Tot zover de waarderingstheorie. Nu de praktijk. Door lobbywerk van de bedrijfstakpensioenfondsen, is de wet zodanig verruimd dat pensioenfondsen de premie voor reële toezeggingen mogen berekenen alsof de toezeggingen nominaal zijn. Voor de financiering van de indexatie met de prijsinflatie, die een essentieel onderdeel van de pensioentoezegging inhoudt, ook al is die voorwaardelijk, wordt dan hooguit een aparte toeslag in rekening gebracht. PME blijkt de indexatie te willen financieren uit een combinatie van toeslagen op de premie en overrendementen.